THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont
January 22nd 1913

אונזער פאלשער קריעג

קאנאדע שטעהט יעצט פאר פעדעראלע וואהלען. די מאכט־אבער אין טאדגעבער פון אונזער אטאוועד רעגיערונג האבען זיך שוין גנטערנגארטעלט אויפגעגעהמען דעם „וואהלען־פייט". דאס איז אנצע אנד איז איצט פארוואנדעלט אין צוויי פארטייען, און די ליבעראלען מיט קאנסערוואטיוען האבען שוין געגיסען דערלאנגען איינע די אנדערע אזוי גערופענע וואהל סטוסאקעס.

דער קאמף וועט נאך מעהר צופלאקערט ווערען אין די לעצטע טעג פאר'ן וואהל־טאג. מען וועט זיך ניט שאנעווען, מען וועט שמיצען איינע די אנדערע, ארויסגעבען סודות, ענטדעקען גנבות, אין יעדע פארטיי וועט שריען אז זי איז די איינציגע פרייע מיטער פון לאנד, אין אין די אנדערע איז די פאלשע, די פרעמדע, דאס קינד איז ניט איהרס.

דאס פאלק, די וועהלער, די זעלבע מען ניט די מאכט איבער'ן וואהל־קאמפען, וועט דארפען שפיעלען די ראלע פון שלמה המלך, וועט דארפען ענטשיידען ווער די ריכטיגע מיטער איז.

וועט אבער דאס פאלק קענען ארויסגעבען א גערעכטען משפט? איז איבערהויפט איינע פון די צוויי מאמעס אן אמת'ע?

ליידער ביידע זאכען ניט.

דאס פאלק באנצט זיך ניט מיט א קלוגען איינפאל. נאר עס משפט בלינד, און פון די צוויי מוטערס איז ניטא קיין איינע קיין ריכטיגע.

ניט פאר אנזיגען דאס קינד שלאגט מען זיך, נאר פאר אויסזייגען אז יעדע מאמע זוכט דאס קינד פאר זיך. אין גראדע איז א גליק וואס דער האבען צוויי מוטערס, ווייל וואלטען מיר געהאט בלויז איינע, זואלט דאס קינד אינגאנצען דערשטיקט. עס וואלט ניט געווען זאגאר ווער עס זאל פראטעסטירען.

די גאנצע וואהל־פראצעדור, איז יעצט ניט מעהר ווי א קאמף דיע, פאר'ן פאלק איז גאנץ ענאל ווער עס זאל ניט געהיינגען, איין פארטיי אדער די צווייטע, דער גאנצער קאמף איז ניט פאר'ן פאלק נאר פאר די רעדעל פיהרער פון ביידע פארטייען. עס איז א קאמף פאר די פיהרער, וועמענס מענשען מען זאל אויעקשטעלען ביים שיסעל, וועד עס זאל איינזיגען דאס קינד פאר די קומענדע עטליכע יאהר.

מיט איהר גאנצען פראגרעס און ציוויליזאציע, איז די נייע וועלט נאך ניט געקומען זאגאר אזוי ווייט ווי די אמאליגע אין אלטען גריכענלאנד. דא שטייגען ניט די בעסטע מענשען פון לאנד צוליעב זייערע אייגענע פעהיגקייטען און עהרליכקייט, נאר עס שטייגען די יעניגע וועלכע באלאנגען צו דער זיעגרייכער פארטיי. פאלט דורך א פארטיי, פאלען צו־זאמען מיט איהר די בעסטע, עהרליכסטע און פעהיגסטע מענשען. דאס לאנד קען שוין פון זייער פעהיגקייט ניט פראפיטירען, ווייל זיי זענען ניט מעהר אין קראפט. זייער וואָרט ווערט ניט געהערט.

די מענשהייט און די היגע דעמאקראטישע קאנאדע אי זענען אן אזוי גערופענעם פרימיטיווען צושטאנד. אין מאנכע היזיכטען, ווענען מיר נאך צוריק געטראטען. אין פארמאגען אפילו ניט די מעלות פון די מענשען פון פאר צוויי מויזענט יאהר צוריק.

נאך האבען מיר ניט איסגעפונען קיין ריכטיגען מיטעל ווי אזוי זיך צו רעגירען. מיר האבען נאך אפט אלס פיהרער, מענשען וועלכע זוכען איינגען נוץ, און אלס רעגירער, פארטייען וועלכע מען מוז היטען פון אפטע סקאנדאלען, און זעהר ניט קיין שעהנע סקאנדאלען.

די זוכעניש צו פארזארגען זיך מיט מאכט פאר זיין פארטיי, שאפט דארום שטענדיגע שונאים אין לאנד, און די שונאים מאכען די זוכעניש נאך שטארקער, נאך שארפער.

דאס זעלבע איז מיט איינצעלנע פערזאנען, אין מיט גאנצע גרופען.

אויף יעדען גוטען ביסען, אויף יעדער גוטער געלעגענהייט געפינען זיך זיך עטליכע מוטערס, עטליכע בעלנים, יעדער מוטער צייהט דאס קינד צו זיך, אין יעדע מענט'ש אז דאס קינד באלאנגט בלויז צו איהר.

דער צושטאנד איז א טרויעריגער ביי אלע פעלקער און אלע לענ־דער, אבער נאך פיעל מעהר טרויעריגער איז ער ביי אונז אידען.

ביי אלעמען רייסט מען זיך צוליעב עפעס, צוליעב א געוויסען צוועק, און איינער פון די קעמפער געווינט יעדעס מאהל, איין פארטיי אדער די צווייטע באקומט די מאכט, ביי אונז אידען אבער רייסט מען זיך צוליעב גארניס, אהן איהרענד וועלכען צוועק, אזוי אז קיינער פון אונז געווינט ניס, נאר אידען אלס גאנצע פארלירען איבעראל.

צווישען אלע פעלקער זענען מיר דערפאר די אומגליקליכסטע. מיר האבען אפילו ניט דאס קינד צוליעב וועלכען מען זאל זיך רייסען. מיר דערהאלטען זיך אין ווילדען קאראהאה, כדי צו רייסען און קריגען זיך.

קאנסערוואטיוען אדער ליבעראלען, וואס וועלען אידען אלס גאנ־צע דערפון געווינען?

וועלען דען ניט די טויערען פון לאנד בלייבען געשלאסען פאר אונ־זערע ברידער און שוועסטער, ווער עס זאל ניט געווינען.

נידעריגער פון אלע נידעריגע שטעהען מיר, און קומט צו די וואה־לען, פרעגט זיך די אייביגע פראגע פארוואס און צוליעב וועמען קריגען מיר זיך? ווער פון אונז וועט ארויס דער זיעגער?

מיר וועלען זיך אויך טומלען ביי דעם וואהל קאמף, וואס וועלען מיר אבער געווינען? וויפיעל גוטע אמת אידישע פארטרעטער וועלען מיר ערוועהלען, וויפיעל גוטע געזעצען וועלען מיר שאפען? וויפיעל שלעכטע געזעצען וועלען מיר אפשאפען?

די ניט אידישע מוטערס זענען עגאאיסטיש, פאלש, בעטריגעריש, די אידישע מוטערס אבער בלאנדזשען. די ניט אידישע פארטייען רייסען זיך צוליעב עפעס. מיר אבער קריגען זיך צוליעב עטליכע בלויגע פאר־שפרעכונגען, וואס מען וועט אונז פון קאמף צוארייסען.

אפשר וואלטען מיר געקענט זיין א מאכט, הען מיר וואלטען זיין געאייניגט, איז דאך אבער אזא אייניגונג ניט מעגליך, און דאריבער די טרויעריגע מאכטלאזיגקייט.

א נייער קוואל.

וועגען דער נייגעגעפענטער בראנזוויק עוי. ת"ת. פון ל. יע"ר.

מיט'ן אנהויב פון ניעם יאהר האט זיך אין טאראנטא אויף אנגעהויבען א ניי קאפיטעל אין דער געשיכטע פון אידישער ערציהונג, א קאפיטעל, וואס וועט ארויס־לעגען א באזונדערען חותם אויף דער הייגער אידישער נאם און וועט דעם נאנ־פון אידישען חנוך אויך געבען אן אנדער ריכטונג. דאס איז די נייע תלמוד תורה אויף בראנזוויק עוו.

שוין נאר מיט דעם אויסערליכען אויסזעהן מאכט די נייע תלמוד תורה א טיעפען איינדרוק און דאס האט זעהר א גרויסע באדייטונג.

אמאל, אין די קליינע שטעדטלעך, איז געווען אין אויסערליכען אויסזעהן א צוואמענגעפאסונג צווישען חדר און צווישען מאנצען לעבען פון אידישען קינד. דאס איז דיישע קינד האט אין זיין היים, צומייס מען, געלעבט ארעם. זיינע עלטערען פלע־גען אויך לעבען ארעם אין א קליין, ארעם שטיבעל, אין א קליין שטעדטעל, וואו די מאנצע אומגעבונג איז געווען אן ארעמע, און עס איז געווען נאטירליך, אז דאס ארט, וואו מען האט איהם געגעבען זיין אידישען חנוך — דער חדר אדער דער בית המדרש זואלען אויך אזוי אויסזעהן.

אזוי איז דאס טאקע געווען. נעדעג־קען מיר נאך ווי אידישקייט איז געלעגענט געווארען אין א חדר, און אלטען, מיט איינ־נעהויפערטע ווענט, מיט פארשטויבטע פענסטער, מיט א צובראכענעם דאך, איי־ווענג זאל זיין האלב פינסטער, אין עס זאל, עפעס ווי מיט א כוכה, זיין צו־זאמענגעפאסט די ארעמע בלויגע ארעם־עקליידטעע און בלוט־ארעמע קינ־דער, וואס זיינען דארט געזעסען און גע־ערענט. דער רבי אליין איז אויך געווען אן ארעמער און אפילו דאס מעבעל. האט זיך אויך ניט אונטערשיידט; עס איז באשטאנען פון א וואקלענדיגען טיש מיט א פאר צובראכענע בענק. דאס ארעמ־קייט האט פון אומעטום ארויסגעקוקט און אלעס צוזאמען האט מיט זיך פארגע־שטעלט עסוואס הארמאניעשעס — א הארמאניעשע בילד פון ארעמקייט.

אונזען שעהנע הייזער, דייטשיקייט א. ד. נ. האבען אידישע קינדער. דאן געפעגען וווינען נאר פון די משעות, וואס מען האט זיי דערצעהלט. זיי פלעגען וויסען אז אין אויסגעבען אין דער עגנער פאר־אונדרזיהען.

מיט איין ווארט „נובא סיעקל" איז דער ארגאן פון אלע נאציאנאליסטישע און שאוויניסטישע כחות. דארט גרופירט זיך אויך דער פראנצויזישער פאשיזם, און אויך אלע אנדערע קרעפטען, וואס די רעאקציע האט אזוי מעכטיג ארגאני־זירט, געפינען זיך „אין דער היים" אין „נובא סיעקל".

דער קוריאז איז, וואס אין לעצטען גומער פון אט דעם זשורנאל געפינען מיר א ווענדונג צו די אידען, וועלכע ווערען נעבעטען זיך צו באטייליגען אין דער אזוי וויכטיגער נאציאנאלער מאמאניע וואס די צייטונג האט אונטערגענומען.

איידער מיר וועלען ציטירען דעם טעקסט, וואס איז דירעקט געווענדעט צו די אידען פון פראנקרייך, וועט ניט איר־בעריג זיין צו זאגען, אז דער גרעסטער טייל מיטארבייטער פון „נובא סיעקל" זענען אויך שטענדיגע מיטארבייטער פון „אפסיאן פראנסעז", און אז דער מחבר פון דער סערעע ארטיקלען „די נאציאנא־לע רעוואלוציע", זשארזש וואלא, איז טאקע איינער פון די גרינדער פון א מאר־נאר־כיסטיש־אנטיסעמיטישער צייטונג. זשארזש וואלא איז אבער אלס א בחור'ל געווען די שעהנסטע גע־בוידע אין שטעדטעל. דער בית המדרש איז געווען דער צווייטער קוואל פון תורה און מיר גערענען נאך אט דעם קוואל, וועגען וועלכען אונזער כרוניסער דיכטער ביאליק האט געזאגט (אין זיין שיר "אם יש את נפשך לדעת), אז פון דארט האָ־בען מיר אלעס געשעפט — דער בית־המדרש. דארט איז אויך געווען דיזעלבע בילד: אלטע איינגעהויקערטע ווענט און בלאסע אנגעבויגענע בחורים איבער אל־טע ספרים מיט פארגעלטע בלעטער. עס האט אויסגעקוקט, ווי א גרויסער קינסט־לער זאל האבען צוזאמענגעפאסט דאס ארעמקייט אין אלטקייט. אבער ניט קוקענ־דיג, וואס עס איז אויסערליך געווען אזוי ארעם, איז אבער אינערליך געווען פאר־גרענען א רייכקייט — די אידישע גייסט־רייכקייט. דאס איז אפשר געווען דער סוד אין דאס האט אויך בארעכטיגט דעם "יאה עניותא לישראל".

דאס ארעמקייט האט זיך דאן ווירק־ליך געפאסט.

פלעג איך אבער באטראכטען דעם אידישען חנוך דא אין אמעריקע, פלעג איך באלד זעהן ווי עס פעהלט די צוזא־מענפאסונג אין דעם אויסערליכען אויס־זעהן, און ווי עס זאל ניט אויסקוקען מאר־נאר דער "בן מלך און די בת מלכה" וואוינען אין א שעהן הויז, א פאלאץ. דער פריץ — וואוינט אויך אין א פאלאץ, אבער אידען האבען געהאט נאר א קנאפע שייבות מיט פאלאצען; סיידען ווי די מעשה האט דערצעהלט, אז א איד איז ערב שבת פארבלאנזשעט געווארען אין א וואלד האט ער אנגעטראפען אויף א פאלאץ, אבער מעהר פון איין שבת האט ער דאדט ניט געקענט זיין, ווייל שבת צו נאכט האט מען איהם צוריק אהיים געשיקט אין דער שטעדטעל אריין, צו זיין אלט שטיבעל. אזוי פלעגט זיך די מעשה ענדיגען.

דאס אידישע קינד האט זיך אזוי ארום איינגעלעבט מיט דער ארומיגער אדעמקייט און איז צו דעם צוגעוואוינט געווארען. איז שטעדטעל בופא, זענען קיין שעהנע הייזער, וואס זאלען זיך מיט פיעל אונטערשיידען פון דעם חדר ניט געווען. ווידער דער בית המדרש, וואו דאס קינד פלעגט באקומען זיין שפעטערדיגען חנוך, איז נאך אפטמאל געווען די שעהנסטע גע־בוידע אין שטעדטעל. דער בית המדרש איז געווען דער צווייטער קוואל פון תורה און מיר גערענען נאך אט דעם קוואל, וועגען וועלכען אונזער כרוניסער דיכטער ביאליק האט געזאגט (אין זיין שיר "אם יש את נפשך לדעת), אז פון דארט האָ־בען מיר אלעס געשעפט — דער בית־המדרש. דארט איז אויך געווען דיזעלבע בילד: אלטע איינגעהויקערטע ווענט און בלאסע אנגעבויגענע בחורים איבער אל־טע ספרים מיט פארגעלטע בלעטער. עס האט אויסגעקוקט, ווי א גרויסער קינסט־לער זאל האבען צוזאמענגעפאסט דאס ארעמקייט אין אלטקייט. אבער ניט קוקענ־דיג, וואס עס איז אויסערליך געווען